

УДК 330.322(477.64)

Н. Г. Фатюха,

к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів і кредиту,

Запорізький національний технічний університет, м. Запоріжжя

ОЦІНКА ПРЯМИХ ІНВЕСТИЦІЙ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ ЗА 2010—2015 РОКИ

N. Fatiukha,

Candidate of Economic Science, associate professor, associate professor of finance and credit E. K.V. Nalyvaiko

ESTIMATION OF DIRECT INVESTMENTS OF ZAPORIZHZHYA AREA AFTER 2010—2015 YEARS

У статті здійснено оцінку прямих інвестицій Запорізького регіону та визначено конкурентні переваги, систематизовано ключові перешкоди для інвестиційної діяльності регіону. На основі статистичних даних у статті обґрунтовано тенденції зниження прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) як в Запорізьку область, так і з неї. Розглянуто розподіл прямих інвестицій регіону за географічною структурою, територіальним розподілом та видами економічної діяльності.

Виокремлено конкурентні переваги регіону: географічне розташування, природні ресурси, інфраструктура, кадровий потенціал, активність регіональної влади, наявність фінансових ресурсів та об'єктів привабливих для інвестування. Серед негативних чинників щодо залучення іноземного капіталу постають такі: нерозвиненість інфраструктури території області, недосконалість системи оподаткування та митних процедур, нестабільність законодавства, корупційність, бюрократизм. Більшість підприємств залишилися технологічно відсталими, енергоємними, зі слабкою диверсифікацією продуктів і ринків.

З метою зупинення падіння обсягів прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) з регіону необхідно покращувати інвестиційне середовище через розробку комплексу заходів, що полегшують діяльність інвесторів у регіоні.

In the article realizable estimation of direct investments of the Zaporizhzhya region and competitive edges and systematized key obstacles are certain for investment activity of region. On the basis of statistical data in the article the tendencies of decline of direct foreign investments (equity) are reasonable both in the Zaporizhzhya area and from her. Distribution of direct investments of region is considered after a regional pattern, territorial distribution and types of economic activity. Selection competitive edges of region: geographical location, natural resources, infrastructure, skilled potential, activity of regional power, presence of financial resources and objects attractive for investing.

Among negative factors in relation to bringing in of foreign capital such appear: lack of development of infrastructure of territories of area, imperfection of the system of taxation and custom procedures, instability of legislation, corrupted, bureaucratism. Most enterprises remained backward technologically, power-hungry, with weak diversification of foods and markets.

With the aim of stop of falling of volumes of direct foreign investments (joint-stock capital) from a region it is necessary to improve an investment environment through development of list measures that facilitate activity of investors in a region.

Ключові слова: прями іноземні інвестиції, інвестиційна діяльність, конкурентні переваги, чинники, регіон.

Key words: direct foreign investments, investment activity, competitive edges, factors, region.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ

Соціально-економічна нестабільність розвитку країни негативним чином позначилася на інвестиційній діяльності підприємств у кожному регіоні, зумовила зниження інвестиційної привабливості регіонів та погіршення інвестиційного клімату у них. Брак інвестицій не дозволяє розкрити

внутрішній потенціал регіонів, ефективно використати наявні ресурси і розширити галузевий спектр інвестиційної діяльності. А внаслідок надмірного нарощування інвестиційного потенціалу високозатратних галузей неможливо добитися успіху в економічному розвитку всього регіону.

Падіння обсягів інвестиційної діяльності призводить до нестачі коштів на оновлення основних

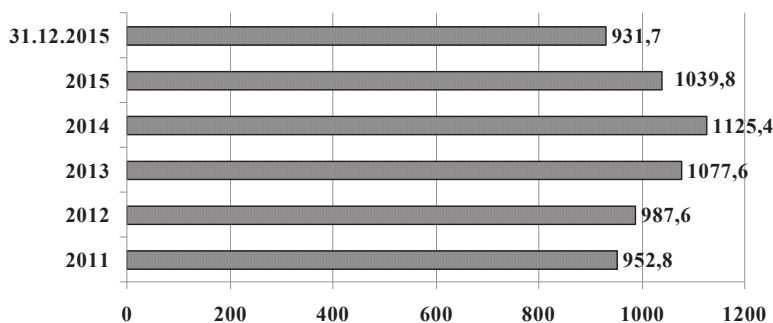

Рис. 1. Прямі іноземні інвестиції (акціонерний капітал) в Запорізькій області (на початок року), млн дол. США

Джерело: побудовано автором за даними [3].

та оборотних фондів, реалізацію інвестиційних проектів, ведення будівельних робіт. У той же час зупинка інвестиційних проектів призводить до зниження темпів розвитку економіки. У сукупності спільно зі зниженням рівня довіри потенційних та діючих інвесторів до місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування стосовно можливості реалізації інвестиційних проектів це призводить до загальної стагнації господарства окремих регіонів [1].

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Вагомий внесок у розробку теорії регіонального розвитку присвячено праці багатьох вітчизняних і зарубіжних економістів таких як Аптекар С.С., Буркинський Б.В., Воротін В.Є., Гець В.М., Гранберг О.Г., Данилишин Б.М., Долішній М.І., Зайцева Л.М., Морозюк Н.С., Рибак В.В., Сологуб О.П., Прокопенко М.Д., Чумаченко М.Г. та інші.

Макроекономічна нестабільність у країні, посилює невизначеність для інвесторів, а разом з тим зайняття ними вичікувальної позиції, що спричинило значне зниження загального обсягу інвестицій, вкладених в економіку області. Вивченість цієї проблематики в регіональному розрізі обумовила необхідність подальших досліджень.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Мета статті є проведення оцінки прямих іноземних інвестицій Запорізького регіону за 2010—2015 рр., визначення конкурентних переваг регіону і систематизація ключових перешкод для інвестиційної діяльності.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Запорізький регіон є одним із інвестиційно привабливих регіонів України із значним науково-технічним і виробничим потенціалом.

Конкурентні переваги регіону:

— вигідне економіко-географічне положення для організації ефективної логістичної структури з використанням авіаційних, залізничних, автомобільних, водних (морських і річних) шляхів, що

створює додаткові можливості для внутрішньої та зовнішньої торгівлі, посилює інвестиційну привабливість області з точки зору транзитного потенціалу;

— ресурсні цінності налічують на території області понад 20 видів корисних копалин. Запорізька область є постачальником на внутрішній та зовнішній ринки залізної руди, каоліну, вогнетривкої глини, формувальних пісків, будівельних й облицювальних каменів;

— в області 18 ділянок загальною площею майже 900 га пропонуються під промислові зони, з них 14 площею 790 га відповідають вимогам законодавства для розміщення індустріальних парків;

— один із найбільших промислових центрів України і Східної Європи. На частку промисловості припадає більша частина ВВП регіону. Основу промисловості регіону складають металургійний, машинобудівний та енергетичний комплекси;

— Запорізький край — провідний центр вітчизняного авіаційного двигунобудування, виробництва трансформаторів та іншої високотехнологічної продукції, яка є фірмовим брендом, маркою світового класу якості та надійності;

— один із найбільших виробників сільськогосподарської продукції та виробів харчової промисловості серед регіонів України;

— регіон із висококваліфікаційною робочою силою [2].

Згідно з дослідженнями Київського міжнародного інституту соціології у рейтингу інвестиційної привабливості 2014 року серед регіонів України Запорізька область посіла загальне 12 місце, а також: 3 місце — за фактором застосування інновацій, 7 — за наявністю природних та земельних ресурсів, 9 — за величиною споживчого ринку; 10 — за діловою активністю.

Впродовж 2010—2014 років залучення прямих іноземних інвестицій до економіки Запорізького регіону характеризувалося позитивною динамікою. Водночас напружені соціально-економічна та політична ситуації в Україні наприкінці 2013 року та у 2014 році, девальвація гривні, уповільнена економічна активність іноземних інвесторів спричинили значне зниження загального обсягу інвестицій, вкладених в економіку області: з 1124,7 до 1039,8 млн дол. США.

Як наслідок, зростання у 2010—2012 роках показника обсягу прямих іноземних інвестицій на одного мешканця області на 23 % до 637,2 дол. США змінилося у 2013—2014 роках його падінням на 22 % до 497,4 дол. США [2].

Аналіз даних таблиці 1 демонструє чітке зростання показника абсолютного приросту та темпу зростання базисним методом, крім 2015 р. (на 31.12.2015). Найбільший абсолютний приріст був на початок 2014 р. склав 172,6 млн дол. США, або на 18,1% більше в порівнянні з початком 2011 р.

Таблиця 1. Основні показники динаміки інвестицій у Запорізьку область (на початок року)

Роки	Інвестиції в економіку області, млн дол. США	Абсолютний приріст, млн дол. США		Темп зростання, %		Темп приросту, %	
		базисний	ланцюговий	базисний	ланцюговий	базисний	ланцюговий
2011	952,8	-	-	100,00	-	-	-
2012	987,6	34,8	34,8	103,7	103,7	3,7	3,7
2013	1077,6	124,8	90,0	113,1	109,1	3,1	9,1
2014	1125,4	172,6	47,8	118,1	104,4	18,1	4,4
2015	1039,8	87,0	-85,6	109,1	92,4	9,1	-7,6
31.12.2015	931,7	-21,1	-108,1	97,8	89,6	-2,2	-10,4

Джерело: розраховано автором самостійно.

При ланцюговому обрахунку найбільше зростання було на початку 2013 р., тобто на 90,0 млн дол. США, або на 9,1% більше в порівнянні з початком 2012 р.

Проте на 31.12.2015 р. відбулося зниження абсолютного приросту на 108,1 млн дол. США (на 10,4% менше).

Обсяг внесених з початку інвестування прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) в економіку області на 31 грудня 2015р. становив 931,7 млн дол. США.

У 2015р. в економіку області іноземними інвесторами вкладено 21,7 млн дол. США прямих інвестицій (акціонерного капіталу). Зменшення капіталу за цей період становить — 129,8 млн дол., у т.ч. за рахунок курсової різниці — 120,6 млн дол. [3].

За географічною структурою 76,7% прямих іноземних інвестицій надходили до Запорізької області від країн Європейського Союзу (714,7 млн дол.), з інших країн світу — 217,0 млн дол. (23,3%).

Інвестиції надійшли зі 49 країн світу. До десятки основних країн-інвесторів, на які припадає 95,0% загального обсягу прямих інвестицій, входять: Кіпр — 436,0 млн дол., Швеція — 169,9 млн дол., Корея, Республіка — 150,0 млн дол., Естонія — 31,2 млн дол., Ірландія — 29,7 млн дол., Панама — 20,7 млн дол., Словаччина — 19,1 млн дол., Швейцарія — 12,2 млн дол., Бермудські Острови — 9,7 млн дол. та Нідерланди — 6,4 млн дол.

За територіальним розподілом основна частка іноземного капіталу — 94,5 % (станом на 31.12.2015 р.) — сконцентрована у м. Запоріжжя і лише 5,5% припадає на інші 24 території області (райони, міста обласного значення, серед них: Вільнянський район — 1,7%, м. Бердянськ — 0,8, Запорізький — 0,3, по 0,1% припадає на Пологівський Токмацький, Якимівський райони).

Протягом 2010—2013 років інвестори вклали кошти у сільське господарство, машинобудування, будівництво, фінансову діяльність, операції з нерухомістю, торгівлю, ремонт автомобілів, металургійне виробництво, виробництво гумових і пластмасових виробів, постачання електроенергії, газу, пари. У 2014 році абсолютне збільшення іноземного капіталу спостерігалось лише у виробництві хімічних речовин і хімічної продукції.

За підсумками 2015 року 65,6 % загального обсягу іноземного капіталу зосереджувався у промисловості (610,8 млн дол.), у т.ч. переробній — 57,8 % (538,6 млн дол.), постачанні електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря — 5,6 %, (52,3 млн дол.).

Серед галузей переробної промисловості у виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів внесено 229,0 млн дол., у виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів та інших транспортних засобів — 150,9 млн дол., металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів, крім виробництва машин і устаткування — 94,6 млн дол., у виробництво електричного устаткування — 52,9 млн дол.

В організації, що здійснюють фінансову та страхову діяльність внесено 196,3 млн дол. (21,1%), у підприємства оптової та роздрібної торгівлі, ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів внесено 43,9 млн дол. (4,7%), в організації, що здійснюють операції з нерухомим майном — 35,8 млн дол. (3,8%), у професійну, наукову та технічну діяльність — 20,8 млн дол. (2,2%).

Заборгованість підприємств області за кредитами та позиками, торговими кредитами та іншими зобов'язаннями (борговими інструментами) перед прямими інвесторами на 31 грудня 2015 р. становила 382,6 млн дол.

Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу та боргових інструментів) на 31 грудня 2015 р. становив 1314,3 млн дол.

При аналізі обсягів інвестицій з Запорізької області, можна зазначити, що відбувався спад до початку 2014 р., потім зростання показника до 48,1 млн дол. США і різке падіння до рівня 25,0 млн дол. США станом на 31.12.2015 р. Графічно це демонструє рисунок 2.

Аналіз динаміки прямих інвестицій із області наведемо у таблиці 2.

Проаналізувавши дані таблиці 2 спостерігаємо зниження абсолютного приросту базисним методом протягом 2011—2013 рр. Проте на початок 2014 р. відбулося незначне збільшення цього показника до 5,1 млн дол. США, або на 11,9%, а на початок 2015 р. зменшення склало на 9,0 млн дол. США, або на 20,9% менше. Це падіння поглибилося і станом на 31.12.2015 року склало на 41,9% або на 18,0 млн дол. США менше в порівнянні з базисним роком.

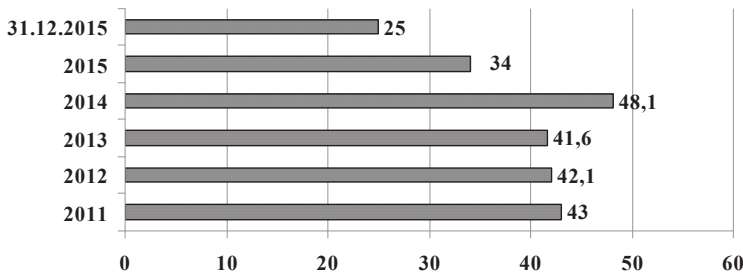

Рис. 2. Динаміка обсягів прямих іноземних інвестицій з області (на початок року), млн дол. США

Джерело: побудовано автором за даними [3].

При ланцюговому обрахунку спостерігаємо аналогічну ситуацію. Найбільше зниження інвестицій з області було у 2014 році. Абсолютний приріст зменшився на 14,1 млн грн., або на 29,3%.

Обсяг прямих інвестицій (акціонерного капіталу) з області в економіку країн світу на 31 грудня 2015 р. становив 25,0 млн дол., у т. ч. у країни ЄС — 2,2 млн дол. (8,9% загального обсягу), в інші країни світу — 22,8 млн дол. (91,1%).

Прямі інвестиції з області здійснено до 13 країн світу, переважна їхня частка спрямована до Російської Федерації (77,5%).

Вимоги інвесторів області за борговими інструментами до підприємств прямого інвестування за кордоном на 31 грудня 2015 р. становили 0,6 млн дол. Загальний обсяг прямих інвестицій (акціонерного капіталу та боргових інструментів) в економіку країн світу становив 25,6 млн дол.

Розглянемо обсяг інвестицій в економіку області та з економіки в інші країни світу (рис. 3).

З рисунка 3, видно, що маємо значний розрив у обсягах інвестицій з Запорізької області та у область (на початок 2014р. це склало 24,4 разів, а на 31.12.2015 р. — 37,3 р.). Прямі іноземні інвестиції в область значно випереджають інвестиції з області. Це зумовлено незначною кількістю інвесторів з Запорізької області та великою кількістю іноземних інвесторів, які з закінченням як політичної, так і економічної кризи готові вкладати свої кошти в інвестиційно привабливу Запорізьку область.

За даними статистичного спостереження в останні п'ять років область стабільно входила в десятку регіонів України за загальним обсягом залучених прямих іноземних інвестицій. За підсум-

ками 2014 року область посіла 10 місце за цим показником, в її економіці працювало 1,9 % вкладеного в Україну прямого іноземного капіталу [2].

Запорізька область, як і вся Україна, переживає інвестиційний застій. Другий чинник — це політична ситуація, не дуже добрі показники щодо корупції та сприятливо бізнесу на місцях.

За експертною оцінкою інвестиційного середовища Запорізької області (підсумки щорічного опитування облдержадміністрацією економічно активних

підприємства регіону) серед основних негативних чинників щодо залучення іноземного капіталу називаються: нерозвиненість інфраструктури території області, недосконалість системи оподаткування та митних процедур, нестабільність законодавства, корумпованість, бюрократизм. Більшість підприємств залишилися технологічно відсталими, енергоємними, зі слабкою диверсифікацією продуктів і ринків.

На імідж регіону в цілому та на його інвестиційну привабливість позитивно впливає успішний досвід реалізації інвестиційних проектів. У 2014 році за підтримки облдержадміністрації за рахунок коштів інвесторів забезпечено реалізацію проектів з:

- будівництва парків вітрових та сонячних електростанцій на території південних районів області (інвестори — ТОВ "Вінд Пауер" ДТЕК, Euro Cape New Energy та ТОВ "Токмак Солар Енерджи"), заплановані обсяги інвестицій по яких складають 900 млн євро, 700 млн євро та 11,3 млн дол. США відповідно;

- будівництва підприємства з видобутку та переробки марганцевих руд Велико-Токмацького родовища на території Токмацького району (інвестор — торгово-промислова компанія "Хунсін"), обсяг інвестицій — 1 млрд дол. США;

- розширення виробництва на ВАТ "Запорізький титано-магнієвий комбінат" (інвестор — "Толексис Трейдинг ЛТД"), загальний обсяг інвестицій — 110 млн дол. США [2].

У Стратегії регіонального розвитку Запорізької області на період до 2020 року визначені основні завдання для стимулювання залучення інвестицій, які полягають в наступному [4]:

Таблиця 2. Основні показники динаміки прямих інвестицій із Запорізької області (на початок року)

Роки	Інвестиції з регіону, млн дол. США	Абсолютний приріст, млн дол. США		Темп зростання, %		Темп приросту, %	
		базисний	ланцюговий	базисний	ланцюговий	базисний	ланцюговий
2011	43,0	-	-	100,00	-	-	-
2012	42,1	-0,9	-0,9	97,9	97,9	-2,1	-2,1
2013	41,6	-1,4	-0,5	96,7	98,8	-3,3	-1,2
2014	48,1	5,1	6,5	111,9	115,6	11,9	15,6
2015	34,0	-9,0	-14,1	79,1	70,7	-20,9	-29,3
31.12.2015	25,0	-18,0	-9,0	58,1	73,5	-41,9	-26,5

Джерело: розраховано автором самостійно.

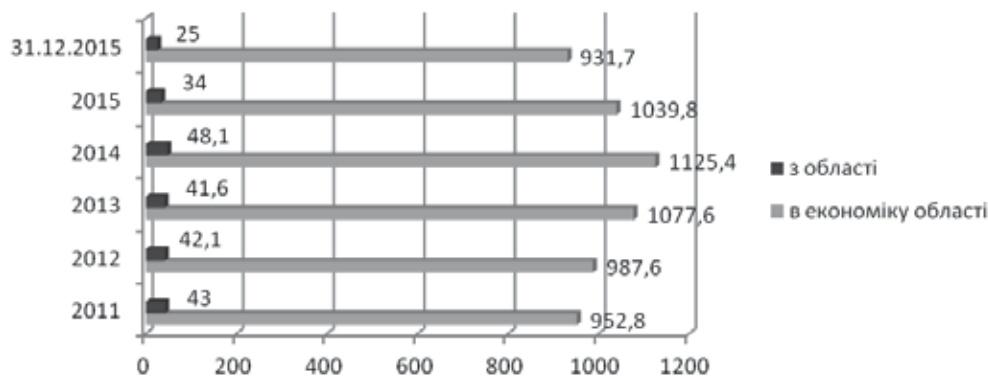

Рис. 3. Динаміка обсягів прямих інвестицій в економіку Запорізької області та з області за 2011—2015 рр. (на початок року), млн дол. США

Джерело: побудовано автором за даними [3].

- підготовка інвестиційних продуктів;
- забезпечення інформаційної та інституційної підтримки, а також маркетингового обслуговування інвестиційної діяльності;
- підвищення промислового потенціалу регіону;
- розвиток логістично-транспортного потенціалу;
- реалізація будівельного потенціалу регіону.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗРОБОК

Таким чином, падіння обсягів залучення інвестицій на сьогодні є: політична та законодавча нестабільність, погіршення соціально-економічної ситуації в країні, значний податковий та адміністративний тиск, високий рівень корумпованості та бюрократизму, значний рівень інфляції в країні та складність реєстраційних, ліцензійних і митних процедур [5].

З метою зупинення падіння обсягів прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) з регіону необхідно покращувати інвестиційне середовище через розробку комплексу заходів, що полегшують діяльність інвесторів в Україні (захист прав інвесторів та надання гарантії іноземним інвесторам щодо стабільності умов ведення бізнесу в регіоні шляхом розстрочки термінів виплати кредитів, застосування норм прискореної амортизації та ін. з метою не допущення зупинки реалізації вже діючих інвестиційних проектів) та здійснення скоординованої інформаційно-маркетингової політики.

Література:

1. "Шляхи відновлення інвестиційної активності в регіонах України в умовах економічної нестабільності". Аналітична записка [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/2053/>
2. Профіль Запорізької області. Аналітично-описова частина до стратегії розвитку Запорізької області [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zrda.gov.ua/assets/files/APR/Profil-Zaporozhskoj-oblasti-dlya-territorij.pdf>

3. Прямі інвестиції у 2015 році. Експрес-випуск. Головне управління статистики у Запорізькій області [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.zp.ukrstat.gov.ua/images/stories/Exp_ves_107_180216.pdf

4. Стратегічні цілі до проекту Стратегії регіонального розвитку Запорізької області на період до 2020 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zrda.gov.ua/assets/files/APR/Strategichni-cili.pdf>

5. Корнієнко А.А. Особливості залучення прямих іноземних інвестицій до України в умовах формування глобального економічного простору / А.А. Корнієнко, О.І. Малик [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2043>

References:

1. NISS (2015), "Ways recovery of investment activity in the regions of Ukraine in terms of economic instability", available at: <http://www.niss.gov.ua/articles/2053/> (Accessed 10 March 2016).
2. Zaporizhzhya Regional State Administration (2015), "Profile Zaporozhye region. Analytical and descriptive part of strategy of development of Zaporizhzhya region", available at: <http://zrda.gov.ua/assets/files/APR/Profil-Zaporozhskoj-oblasti-dlya-territorij.pdf> (Accessed 10 March 2016).
3. Main Department of Statistics in Zaporozhye region (2016), "Direct investment in 2015", available at: http://www.zp.ukrstat.gov.ua/images/stories/Exp_ves_107_180216.pdf (Accessed 10 March 2016).
4. Zaporizhzhya Regional State Administration (2015), "The strategic goals of the draft Regional Development Strategy Zaporozhye region for the period 2020", available at: <http://zrda.gov.ua/assets/files/APR/Strategichni-cili.pdf> (Accessed 10 March 2016).
5. Korniienko, A.A. (2013), "Features of attract foreign direct investment in Ukraine in conditions formation of a global economic space", *Efektivna ekonomika*, available at: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2043> (Accessed 10 March 2016).
Стаття надійшла до редакції 20.03.2016 р.